26 Σεπτεμβρίου 2013

Ο χαρακτήρας των έργων του Αγίου Νείλου

Ορθοδοξία και Ορθοπραξία / Ορθόδοξη πίστη

Του εν Οσίοις Πατρός ημών Νείλου Σόρσκυ άπαντα τα ζωζόμενα ασκητικά

Όταν αναγινώσκει κανείς τα συγγράμματα του οσίου Νείλου, θα διαπίστωση αμέσως το πλήθος των ρητών «εκ των Θείων Γραφών». Τα έργα του μοιάζουν σχεδόν με συρραφή ή μωσαϊκό από χωρία διαφόρων βιβλικών, πατερικών και λειτουργικών κειμένων. Ή παρατήρηση αυτή είναι ορθή. Πρέπει όμως να προσδιορίσούμε ότι δεν πρόκειται περί μιας φύρδην μίγδην επισωρεύσεως ποικίλων και

άσχετων ρητών, άλλ’ ό Άγιος εκλέγει με βαθιά γνώση και διάκριση τα χωρία και συνθέτει αυτά κατά τρόπο οργανικό σε μια νέα ενότητα και ολότητα. Σε τούτο έγκειται και ή πρωτοτυπία του, δηλαδή στο τον τρόπον της εκλογής του υλικού του από τον πλούτο της πατερικής Παραδόσεως και της υπ’ αυτού συνθέσεως νέου ασκητικού εγχειριδίου βάσει της προσωπικής του εμπειρίας και της υπ’ αυτού βιώσεως της πατερικής σοφίας. Ό Όσιος κατέχει το υλικό του πλήρως και το χειρίζεται με μεγάλη άνεση. Προξενεί την εντύπωση ότι ό συγγραφεύς προσπαθεί να κρυφτεί όπισθεν των Πατέρων, ότι ή βαθύτατη ταπεινοφροσύνη του τον εμποδίζει να προβάλει τον εαυτόν του και τίς προσωπικός του σκέψεις, άλλα πάσας τας διδασκαλίας του λόγον των αγίων Πατέρων, το κύρος των οποίων

αναμφίβολων. Το ύφος του Νείλου έχει θαυμάσια σαφήνεια και ακρίβεια και χαρακτηρίζεται από την λιτά του. Όλο το έργο του ακτινοβολεί την γοητεία της προσωπικότητας του.

Υπό τον όρο «Θείαι Γραφαί» ό Όσιος και οί σύγχρονοι του εννοούν όχι μόνο την Άγία Γραφή, δηλαδή τα βιβλία της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης, αλλά και τα συγγράμματα των αγίων Πατέρων, τους ύμνους, τα λειτουργικά κείμενα και την εν γένει εκκλησιαστική γραμματεία. Για την γνωριμία της προσωπικότητας και της πνευματικότητος του οσίου Νείλου ιδιαίτερη σημασία έχει ό τρόπος της εκλογής των πατερικών χωρίων, διότι αυτές οι προτιμήσεις του φανερώνουν τις προσωπικές του κλίσεις και συμπάθειες. Ή στατιστική των υπό του Αγίου χρησιμοποιηθέντων ρητών παρουσιάζει την εξής εικόνα:

ПРѢНЫЙ
НІЛЪ

Παλαιά Διαθήκη περίπου 45 Καινή Διαθήκη περίπου 65 Υμνολογία 10 Αποφθέγματα των Πατέρων (Γεροντικό):

Αγαθών 2

Μέγας Αντώνιος 2

Αρσένιος 2

Δανιήλ ό Σκητεώτης 2

Αγία Ευγενία 1 (Βίος)

Μέγας Παχώμιος 1 (Βίος)

Ανώνυμα «οί Πατέρες» 31

Ανώνυμα «οί Άγιοι» 7

Ανδρέας ό Κρήτης 1

ΒΑΡΣΑΝΟΥΦΙΟΣ ό Μέγας 6

Βασίλειος ό Μέγας 11

Γερμανός πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 1

Γρηγόριος πάπας Ρώμης ό Διάλογος 2

Γρηγόριος Θεολόγος 2

Γρηγόριος Σιναΐτης περίπου 25

Διάδοχος ο Φωτικής (κατά Γρηγόριο τον Σιναίτης).

Άββα Δωρόθεος 2

Θεόδωρος ό Στουδίτης 1.

Εφραίμ ο Σύρος 3

Ησύχιος της Βάτου 4

Ισαάκ ό Σύρος 37

Ιωάννης ό της Κλίμακος 38

Ιωάννης ό Χρυσόστομος 2

Μακάριος ό Μέγας 6

Μάξιμος ο Ομολογητής 3

Άββάς Μάρκος 1

Νείλος ό Σιναΐτης 5

Νικήτας ό Στηθάτος 2

Πέτρος ό Δαμασκηνός 3

Συμεών ό Νέος Θεολόγος 15 + 6 νόθα

Συμεών ό Στουδίτης ό Ευλαβής 1 (Βίος)

Φιλόθεος ό Σιναΐτης 6

Η στατιστική αυτή ασφαλώς δεν είναι πλήρης, δεδομένου ότι ό Όσιος χρησιμοποιεί τα ρητά πολλάκις χωρίς να ένδειξη τάς πηγάς του, αλλά κατά τρόπον φυσιολογικό καί αυθόρμητο, διότι είχε αφομοιώσει τον τρόπον σκέψεως καί εκφράσεως των

Πατέρων. Παρ’ ολας τας επιφυλάξεις ως προς την άξία των στατιστικών ό ανώτερο πίνακας μας φανερώνει τις κυριότερες πήγες του οσίου Νείλου.

Είναι οι γέροντες της ερήμου διάφοροι νηπτικοί πατέρες και κυρίως οι κλασσική της ορθόδοξης ασκητικής ο άγιος Ιωάννης της Κλίμακος ο Αββας Ισαάκ ο Σύρος, ο Όσιος Γρηγόριος ο Σιναΐτης, ο άγιος Συμεών ο νέος θεολόγος, άλλα και ο νομοθέτης του κοινοβίου Μέγας Βασίλειος, αυτοί είναι οι εμπνευστές και διδάσκαλοι του μεγάλου Ρώσου Γέροντα ο οποίος ακολουθεί και συνεχίζει την ασκητική και πνευματική παράδοση της Παλαιστίνης και του Σινά και την συνδυάζει με την παιδαγωγική και την συνετή μετριότητα του Μεγάλου Βασιλείου. Άλλωστε ό Νείλος δεν ήταν εχθρός του κοινοβίου και πολλά εκ των υπό του Μεγάλου Ίεράρχου διδαχθέντων ισχύουν και δια τους μοναχούς των σκητών και της ερήμου. Εάν δυνάμεθα γενικότερο να χαρακτηρίσομε τον Όσιο του Σόρα ως συνεχιστή της ασκητικής σχολής της έρημου και του Σινά, τούτο ισχύει και ειδικότερα για τον Ησυχασμό του. Ή προσευχή του Ιησού, ή μονολόγιστος ευχή του «Κύριε Ιησού Χριστέ Υιέ του Θεού ελέησαν με» (ή «ελέησαν με τον αμαρτωλό») ήταν ήδη γνωστή εις τους πρώτους μοναχούς της Ρωσίας κατά τον Γ – ΙΑ’ αιώνα. Το Πατερικό της Λαύρας του Σπηλαίου του Κιέβου μαρτυρεί ότι ό ηγεμών – μοναχός Νικόλαος Σβιατόσα έλεγε την προσευχή ταύτην. Και εν συνεχεία δεν εκλείπουν οι μαρτυρίες περί της πρακτικής της ευχής στη Ρωσία.

Φαίνεται όμως ότι ό όσιος Νείλος ήταν ό πρώτος Ρώσος συγγραφεύς, ό οποίος συνέστησε την ευχή του Ιησού εν συνδυασμό με την γνωστή ψυχοφυσική μέθοδο, ή οποία επιδιώκει την ένωση της ευχής με την αναπνοή και τον κτύπο της καρδίας. Πιθανώς όμως ή μέθοδος αυτή ήταν γνωστή και οικεία στους Ρώσους μοναχούς πολύ προ του αγίου Νείλου, διότι τα έργα του Γρηγορίου του Σιναΐτου και του Συμεών του Νέου Θεολόγου είχαν μεταφραστή ήδη κατά τον ΙΔ’ αιώνα εις την σλαβική και συνεπώς οι διδαχές αυτές ήταν προσιτά στους Ρώσους ησυχαστές νωρίτερα. Έκτος τούτου διεδόθη ή μέθοδος αύτη και δια μέσου προσωπικών συναντήσεων και προφορικής, διδασκαλίας. Όσον άφορα στην ψυχοφυσική μέθοδο όπως διδάσκεται υπό της εσφαλμένως εις τον Συμεών τον Νέον Θεολόγο αποδεχομένης «Μεθόδου της ιεράς προσευχής και νίψεως» καν υπό του Νικηφόρου του Ησυχαστού ή Αθωνίτου εν τω έργω του «Περί νίψεως και φυλακής καρδίας»

και υπό του Γρηγορίου του Σιναΐτου εις το σύγγραμμα «Περί ησυχίας και των δύο τρόπων της προσευχής», ό Νείλος ακολουθεί στην περιγραφή του τον Ψευδό-Συμεών και τον όσιο Γρηγόριο, άλλ' είναι λιτότερος καν συντομότερος. Περιορίζεται στας οδηγίας ως προς την αναπνοή και την στάση του σώματος (υπόκλιση των ώμων παρά τον αρχικό πόνο) και ως προς τον εγκλεισμό του νοός εις την καρδίαν. Λείπουν σι περίγραφαν των ψυχολογικών ενεργειών της ευχής, της καταστάσεως της καρδίας, της εναλλαγής ψύχους και θέρμης εντός της καρδίας δια μέσου της αναπνοής και της χαράς, την οποίαν δοκιμάζει ό ησυχαστής δια της κρατήσεως της αναπνοής εντός της καρδίας, πράγματα τα όποια περιγράφει ό Νικηφόρος ό Αγιορείτης. Ό Νείλος εγνώρισε το έργον του Νικηφόρου υπό το όνομα του ιδιαιτέρως αγαπητού εις αυτόν Συμεών του Νέου Θεολόγου. Φαίνεται λοιπόν ότι ή παράλειψη αυτή είναι εσκεμμένη και αποβλέπει στην προφύλαξη των αναγνωστών του —και δη καν των αρχαρίων— από ενδεχόμενος πλάνας. Ό Όσιος του Σόρα απόφευγε να διδάξει «αιώνιου, μάλλον δε ουρανίου βιοτής επιστήμη, ή μάλλον μέθοδο, άκοπος εις τον της άπαθείας λιμένα και ανίδρωτη τον ταύτης εργάτη εισάγουσα, μηδεμίαν πλάνη ή πτόησιν εκ δαιμόνων δειματουμένην» καν δεν γνώριζε «τέχνη πνευματική», δηλαδή μετάφερε τον μετερχόμενιον ταύτην επί της συντομότατης οδού στην θεωρία του Θεού.

Αντιθέτως στο έργον του Νείλου ή νοερά προσευχή ειναι άρρηκτος συνδεδεμένη με την περιγραφή του αγώνος κατά των πονηρών λογισμών καν των παθών. Ή ευχή ουδόλως αντικαθιστά τα παλανόθεν δεδοκιμασμένα μέσα της ασκήσεως, άλλ' αποτελεί ένα τρόπον του άθλου τούτου, σημαντικό μεν, άλλ' όχι μοναδικό. Ή «μέθοδος» της προσευχής δια τον Νείλο δεν είναι αποκλειστική και μαγική, δεν επιφέρει μόνη την νίκη κατά των παθών, άλλα παραμένει ένα μέσον μεταξύ άλλων δια την φυλακήν του νοός και την νίψη της καρδίας. Ή νοερά ή καρδιακή προσευχή δεν ταυτίζεται με την νοερά εργασία, άλλ' είναι ένα από τα στοιχειά της. Ή άσκηση της φυλακής του νοός και της νίψις είναι πολύ παλαιοτέρα της ειδικής ψυχοτεχνικής μεθόδου προσευχής και κατέχει κεντρική θέση στο έργον του οσίου Νείλου, όπως και στα έργα του αγίου Ιωάννου της Κλίμακος, του Άββά Ισαάκ του Σύρου, του Ησυχίου της Βάτου και του Φιλόθεου του Σιναΐτου. Άλλα και τα έργα του Γρηγορίου του Σιναΐτου, όστις εξ άλλου παρέμεινε επί πολλά έτη εις το θεοβάδιστο Όρος, και ή Μέθοδος του Ψευδό-Συμεών του Νέου Θεολόγου έχουν σιναϊτική χροιά. Είναι χαρακτηριστικό δια τον Νείλο Σόρσκυ ότι ούτος ενισχύει ακόμη περισσότερο τα σιναϊτικά στοιχεία με όλον τον τρόπον της εκθέσεως του. Ή λιτότητά του στην περιγραφή της μεθόδου της ησυχαστικής προσευχής βεβαίως

δεν σημαίνει ουσιαστική διαφωνία με τους άλλους νηπτικούς συγγραφείς, άλλ' εξηγείται από τους κινδύνους, τους οποίους διέβλεπε δια τους ολιγότερων έμπειρους στα πνευματικά μαθητές του, οίτινες θα ήδύναντο να μετέρχονται την προσευχή κατά τρόπον μηχανικό ως μίαν «τεχνική» και τοιουτοτρόπως να φθάσουν εις ανεξέλεγκτους ψυχικάς καταστάσεις, οι οποίες θα κατέληγαν στην πλάνη και την πλήρη σκοτώσει του νοός των. Τοιούτου είδους «τεχνικές» της προσευχής χρησιμοποιούν ως γνωστόν και μερικοί ινδουιστές και μωαμεθανοί μυστικοί, οίτινες τοιουτοτρόπως φθάνουν εις διαφόρους εκστάσεις, οι οποίες-αν δεν πρόκειται απλώς περί δαιμονικής πλάνης- ανήκουν στον χώρο της φυσικής θρησκείας και δεν δύνανται καν να συγκρίνονται προς τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος, τα όποια επιτυγχάνονται μόνον δια της αληθούς εις Χριστόν πίστεως. Οί δε σύγχρονοι ημών Γέροντες και διδάσκαλοι της νοεράς προσευχής γνωρίζουν τον κίνδυνο τούτον του υπερβολικού ενδιαφέροντος δια την «τεχνική πλευρά» της προσευχής και με έμφαση ζητούν την αναγκαία ενότητα μεταξύ ευχής και εν γένει ασκητικής και μυστηριακής ζωής του μοναχού.

Μερικοί σύγχρονοι δυτικοί θεολόγοι ορθώς επεσήμαναν την στάση ταύτην, όπως επίσης διαπίστωσαν το γεγονός ότι ό όσιος Νείλος καθόλου δεν αναφέρεται στον άγιο Γρηγόριο Παλαμά καί ότι φαίνεται πώς δεν υπέστη την επίδραση της θεολογίας του. Εξ άλλου τονίζουν την μεταξύ των δύο Γρηγορίων πράγματι υφισταμένη διαφορά, ή οποία όμως δεν ήταν ουσιώδης, ούτε κατέληξε σε ανοικτή αντίθεσιν ή πολεμική, αλλά μάλλον εξηγείται από την διαφορά χαρακτήρων και ιδιοσυγκρασιών του Παλαμά καί του Σιναΐτου. Ίσως ή διαφορά μεταξύ των δύο Πατέρων οφείλεται στην διάφορον αφετηρία των ως προς την διδασκαλία περί της μεθόδου της προσευχής. Ό Γρηγόριος ό Σιναΐτης αναφέρεται εις την μέθοδο του Ψευδό-Συμεών, την οποίαν ακολουθεί, διδάσκων μερικά στοιχεία εξ αυτής περί των φυσικών ενεργειών της προσευχής, αλλά μη εκθέτων τις τεχνικές λεπτομέρειας, τις οποίες περιγράφει ό Νικηφόρος ό Ησυχαστής, ό διδάσκαλος του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά. Οι παλαμισταί Ιγνάτιος και Κάλλιστος Ξανθόπουλοι ρητώς αναφέρονται στον Νικηφόρο και αυτό μόνο αποκαλούν διδάσκαλο του μεγάλου Ιεράρχου, ό οποίος εξ αλλού δικαιολογεί τις ψυχοσωματικές ασκήσεις των ησυχαστών στους απολογητικούς λόγους του «Περί των ιερώς ησυχαζόντων».

Δεν είναι του παρόντος να λύσούμε τούτο το πρόβλημα ή αίνιγμα της λεπτής διαφοράς αυτής μεταξύ των δύο Αγίων, στην οποίαν οι δυτικοί ερευνητές έχουν

τάση να προσδίδουν σημασία υπέρ το δέον ή να την μεγαλοποιούν. Συνήθως οι φαινομενικές διαφορές ή αντιρρήσεις μεταξύ των Πατέρων της εκκλησίας εξηγούνται και λύονται δια της ευρύτερος βαθυτέρας μελέτης των έργων των και των ιστορικών συνθηκών υπό τας οποίας εγράφησαν, και απλώς σφραγίζουν την εν γένει μεταξύ των υπάρχουσα ενότητα και ομόνοια. Για αυτό και ή απουσία χωρίων ή θέσεων του αγίου Γρηγορίου Παλαμά στο έργο του οσίου Νείλου δεν πρέπει να μας οδήγηση σε βεβιασμένα συμπεράσματα. Ως γνωστόν, ό Γρηγόριος ό Σιναΐτης ίδρυσε κατά τα τελευταία έτη της ζωής του την σκήτη της Παρορίας στα σύνορα Βυζαντίου και Βουλγαρίας. Μεταξύ των μαθητών του υπήρξαν πολλοί Βούλγαροι και άλλοι Σλάβοι, οι οποίοι νωρίτερα μετέφρασαν τα έργα του στην σλαβική και διέδωσαν αυτά ευρέως στις χώρες τους. Αντιθέτως τα συγγράμματα του αγίου Γρηγορίου Παλαμά μεταφράσθηκαν μόνον κατά σχετικώς μικρόν μέρος, και μεταξύ τούτων κυρίως τα κατά των Λατίνων και λίγα κατά Βαρλαάμ και Ακίνδυνου, καθώς και ελάχιστες ομιλίες. Δεδομένου ότι οι ησυχαστικές έριδες δεν τάραξαν τις σλαβικές Εκκλησίας, δεν υφίστατο ανάγκη να μεταφρασθούν όλα τα κατά των Βαρλααμιτών αντιρρητικά έργα, αλλά μία μικρά αντιπροσωπευτική εκλογή έφτασε για την γενικότερα ενημέρωση.

Οι μοναχοί και ιδικά οί Σλάβοι της εποχής εκείνης δεν ενδιαφέρονται τόσο για την θεολογική θεμελίωση του Ησυχασμού με τας περί του κτιστού ή άκτίστου των Θείων Ενεργειών δογματικές συζητήσεις, άλλα δεχόμενοι τις ορθοδόξους αποφάσεις των παλαμικών συνόδων, περισσότερο έτι διδόντι στην πρακτική άσκηση της Ησυχίας για γίνουν θεατές του Θείου Φωτός και Χάριτι Θεού να φτάσουν στην Θέωση. Κατά τους χρόνους του οσίου Νείλου ή θεολογία του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά προ πολλού ή επικρατούσα και καθολικώς διαδεδομένη επίσημος διδασκαλία της ορθοδόξου Εκκλησίας. Δια τον όσιο Γέροντα επομένως ούτε καν ετέθη το πρόβλημα να λάβει προσωπική στάση εις τάς προ πολλού τερματισθήσας έριδας, άλλ’ ως πιστόν τέκνον της Εκκλησίας εδέχθη η τα υπ’ αυτής κηρυσσόμενα Θεία Δόγματα, όπως άλλωστε ρητώς ομολόγησε. Τα έργα του είναι ασκητικά συγγράμματα έχοντα ως πρακτικό σκοπό την πνευματική καθοδήγηση και οικοδομή των μαθητών του και δεν περιλαμβάνουν καθόλου δογματικά θέματα. Το γεγονός ότι ό Νείλος χρησιμοποιεί τον όρο «παντενέργεια» επιτρέπει το πιθανόν συμπέρασμα ότι ήταν ενήμερος και οπαδός των θεολογικών ιδεών του μεγάλου Ιεράρχου της Θεσσαλονίκης, τας οποίας ηδυνήθη τουλάχιστον κατά την εν Αγίω Όρη παραμονή του να γνωριστεί και να μελετήσει. Πάντως ή χρήση παλαμικής ορολογίας υπό αντιφρονούντος θα ήταν τελείως παράλογος και εξωφρενική. Είναι απορίας άξιο γιατί οι μέχρι τώρα σοβαροί ερευνητές δεν επέσυραν την προσοχή των στον όρο τούτο, ό οποίος μάλιστα ευρίσκεται ευθύς

στην αρχήν της «Παραδόσεως προς τους μαθητές του».

ΕΙΣΑΓΩΓΗ, ΒΙΟΣ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΡΩΣΙΚΗ και ΣΧΟΛΙΑ ΜΟΝΑΧΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ GROLIMUND, Β' ΕΚΔΟΣΗ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΥΨΕΛΗ

Πηγή: *nipsi18.blogspot.gr*